Doel en middelen

MS Individuen en organisaties die met een persoonlijke dan wel met een collectieve taak zijn belast, moeten erop kunnen rekenen dat de voor het uitvoeren van hun opdracht benodigde middelen ook metterdaad ter beschikking zullen worden gesteld. Zo niet, dan loopt de verlangde produktie gevaar. Voor de krijgsmacht geldt dat zelfde, ongeacht of het daarbij het militaire instrument betreft van een neutrale staat of van een land dat deel uitmaakt van enig bondgenootschap. Ook een alliantie zal niet kunnen garanderen dat de opgedragen taak adequaat zal worden verricht tenzij de daarvoor vereiste middelen op plaats en tijd beschikbaar zullen zijn.

De Noordatlantische verdragsorganisatie is ermee belast ten behoeve van de leden en verscheidene niet-gebonden staten een produkt te leveren dat niet beter kan worden gekarakteriseerd dan met de term *vierentwintig uur veiligheid per etmaal.* Aangezien eventuele oorlogshandelingen zouden betekenen dat die veiligheid voor korte of lange tijd teloorgaat, ligt het in de rede dat het gehele streven van het bondgenootschap erop zal zijn gericht een werkelijke oorlog te voorkomen. Dat vergt onvermijdelijk dat de voor oorlogsvoorkoming essentiële midden – zowel de personele als de materiële – in voldoende kwantiteit en kwaliteit voorhanden en inzetbaar moeten zijn. Het laat zich begrijpen dat er een duidelijk verband bestaat tussen het doel en de vereiste middelen voor het bereiken van dat doel; dat is, wat men pleegt aan te duiden als de *proportionaliteit van doel en middelen.*

In de staven van de militaire organisaties is men gewend aan het hanteren van dat begrip. Wanneer de door de overheid verstrekte opdracht wordt geanalyseerd, wordt tevens bepaald welke middelen in welke hoeveelheden nodig zijn en op welke wijze zij in voorkomend geval zullen moeten worden gebruikt. Daarbij is de competentie van de staffunctionarissen de waarborg dat er geen voorhamers worden berekend voor het doden van een mug, en evenmin proppeschieters voor het in bedwang houden van een verscheurend dier. Met andere woorden, de verantwoordelijke bevelhebber en zijn stafofficieren komen, op grond van hun deskundigheid, tot een behoeftebepaling die nauwkeurig is afgestemd op de aard en de omvang van de hinderpalen die het bereiken van het gestelde doel zouden kunnen beletten. De logische consequentie van een onverhoopt níét voorzien in de aldus vastgestelde behoefte is derhalve dat het doel niet kan worden bereikt of, anders gezegd, dat de verlangde produktie niet kan worden geleverd. In klare taal betekent zulks dat de veiligheid niet kan worden verzekerd . . . tenzij de te kort schietende bondgenoot wordt gecompenseerd door een extra prestatie van de zijde van een of meer partners.

Nu is het bepaald geen usance dat in de civiele maatschappij door de opdrachtgever aan de handwerksman precies wordt verteld welke gereedschappen hij wel of niet mag gebruiken voor het vervaardigen van zijn produkt; in het algemeen weet men te kunnen vertrouwen op het vakmanschap van de producent, reden om de keuze van de middelen ook, terecht, aan hem over te laten. Zodra het echter gaat om het gereedschap dat de militair als leverancier van het begeerde produkt werkelijk nodig heeft, lijkt er van vertrouwen op de vakman weinig sprake: zowel de opdrachtgevers als de afnemers van het produkt schijnen aanzienlijk beter te weten welk gereedschap zal moeten worden gehanteerd om te verzekeren dat het gewenste resultaat ook inderdaad zal worden verkregen. En klaarblijkelijk hebben die anderen zich terdege ervan overtuigd dat er in het geheel geen hinderpalen zijn van het type dat door de deskundige werd beschreven ter argumentering van hetgeen hij als noodzakelijk beschouwde.

Vanzelfsprekend heeft de overheid het recht te beslissen dat aan haar instrument, de krijgsmacht, bepaalde middelen niet zullen worden gegeven of dat door de militaire organisatie de een of andere methode niet zal mogen worden

toegepast. Bij het nemen van een dergelijke beslissing behoort dan de overheid echter wèl te beseffen dat zij daarmee de proportionaliteit verstoort en een wanverhouding creëert tussen doel en middelen die het volvoeren van de gegeven opdracht onmogelijk maakt. Alsdan zal derhalve de opdracht moeten worden teruggenomen, want ook een eervol ontslaan van de bevelhebber die aandringt op het honoreren van zijn uit de analyse voortvloeiende behoefte vermag aan de realiteit van die behoefte niets te veranderen. Dat geldt niet alleen voor een uitsluitend als nationaal instrument optredende krijgsmacht, dat geldt in nog veel sterkere mate voor het militaire apparaat dat zijn opdracht zal uitvoeren in het verband van een bondgenootschap welks leden vrijwillig op zich hebben genomen een zekere inspanning te zullen leveren ter verwezenlijking van het gemeenschappelijke doel: wanneer dan een lid blijkt te willen overgaan tot het *eenzijdig* verminderen van de toegezegde inspanning, zal daarmee in wezen worden gesuggereerd dat de gezamenlijke analyse ondeugdelijk is geweest want dat het gestelde doel naar de mening van dat ene lid ook heel goed kan worden bereikt met minder middelen.

Helaas schort het in politieke kring nogal eens aan voldoende begrip voor de proportionaliteit van doel en middelen indien het gaat om de reële behoeften van de krijgsmacht. Maar al te vaak schijnt men te veronderstellen dat de verantwoordelijke militaire autoriteiten opzettelijk de behoefte hoger doen ramen dan met de werkelijkheid overeenstemt om dan, al tawarrende met een pingelende bewindsman, uiteindelijk toch aan het noodzakelijke kwantum middelen te komen. Men schijnt dan niet te weten dat het tegendeel welhaast eerder waar is, namelijk dat de militaire behoefte al op voorhand enigermate wordt „aangepast" op grond van de ervaring dat van politieke zijde regelmatig wordt tegengeworpen dat daarvoor geen geld is. Het behoeft geen nader betoog dat het op die wijze *vervalsen* van wat als de *reële uitkomst van een eerlijke analyse* zou moeten worden gepresenteerd bepaald niet bijdraagt tot het kweken van het gewenste inzicht dat aan de evenredigheid van doel en middelen onder geen beding mag worden getornd.

Overigens wil met het vorenstaande zeker niet worden bepleit dat er in de staven geen begrip zou moeten bestaan voor de moeilijke positie van de Nederlandse minister van defensie in het algemeen, en in de huidige magere jaren in het bijzonder. Maar compassie met de bewindsman – zo die al nodig zou zijn – mag toch niet een zodanig floers voor de ogen veroorzaken dat de feitelijke verhouding niet duidelijk meer kan worden gezien. Die verhouding is bepaald niet ingewikkeld of moeilijk te vatten: de minister van defensie treedt op als overheid die de krijgsmacht opdraagt datgene te doen waarvoor in het bondgenootschap de afspraken zijn gemaakt, en de consequentie van het verstrekken van die opdracht is onweerlegbaar dat hij dient te zorgen dat de noodzakelijke middelen ook metterdaad worden beschikbaar besteld. Zo niet, dan kan de opdracht niet worden gehandhaafd.

Er kan niet worden ontkend dat deze ministeriële verantwoordelijkheid voor het verzekeren van de proportionaliteit van doel en middelen momenteel een hoogst netelig probleem vormt. De harde werkelijkheid is evenwel dat het *zijn* probleem is! . . .

KONINKLIJKE VERENIGING TER BEOEFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP

Op *maandag 5 september 1983* te 19.30 uur houdt de vereniging voor leden en introducé(e)s een bijeenkomst in het Nederlands Congresgebouw te Den Haag, waar brigadegeneraaal der genie G. C. Berkhof een inleiding zal houden over

Militair gebruik van de ruimte

Na de voordracht wordt, als gebruikelijk, gelegenheid tot discussie geboden.

Introductie: d.t.v. de secretaris, Ikol W. F. Anthonijsz, Frederikkazerne, gebouw 110, Postbus 90701, 2509 LS Den Haag (tel. tijdens diensturen (070) 73 24 33).